

Spomini na književnico Zoro Tavčar Rebula (1928–2025)

Portret gospe

PIŠE
MAJDA ARTAČ STURMAN

Mesec avgust, soparen, suh in zvečine (dogajalno) pust, ko se poletje že preveša v skorajda jesensko občutje in otožje, je zame mesec obujanja spominov in vračanja v preteklost. 7. avgusta, ko ustvarjam ta spominski portret, bi moj pokojni oče Ivan praznoval 104. rojstni dan, 29. avgusta pa bo minilo pet let od smrti mame Srečke. V suhoti srečanj in odnosov vrejo na dan spomini na otroštvo, na generacijo staršev in njihovih znancev, kulturnih delavcev, intelektualcev ter književnikov, ki so si v petdesetih letih ustvarili dom v vasi na obronkih Krasa s prepoznavnim Obeliskom in tramvajem. Opčine so se v naslednjih desetletjih tudi in predvsem zaradi njihovih iskrih pogledov, načrtov in delovanja oblikovale v kulturno srce nad mestom v zalivu. V prvih avgustovskih dneh, v ponedeljek, 4. avgusta, se je med zadnjimi izmed njih poslovila in sklenila svoje plodno in ustvarjalno življenje književnica Zora Tavčar. Rodila se je 2. oktobra 1928 v Loki pri Zidanem Mostu, kamor se je z možem Alojzom rada vračala in preživela tudi svoje zadnje življenjsko obdobje. Med spomini na openske kulturnike je veliko doživetij, povezanih z družino Rebulovih, ki sem jo pogosto obiskovala kot sošolka ene od hčerk, najstarejše Alenke. V času mojega najstništva, konec šestdesetih let, pa je bila moja najbolj priljubljena "knjižnica" pri Rebulovih na Proseški ulici na Opčinah. Gospa Zora, profesorica in sama besedna ustvarjalka, sicer pa soproga pisatelja Alojza Rebule in mama treh deklic, Alenke, Tanje in Marjanke, je Alenkinim sošolkam, ki smo se prihajale igrati ali pa se učiti, na stežaj odpirala ne samo vrata svojega doma, temveč tudi knjižne omare. Postregla je z odličnimi obloženimi kruhki in sladicami, a tudi z duhovno hrano. Svetovala je in posojala pustolovske romane, ljubezensko klasiko, dela angleških pisateljic, uveljavljene francoske, angleške in

FOTO DD

ruske realiste, pa tudi detektivke in bolj lahkotno branje. V trafiki je rada kupovala popularni revijalni tisk ali t. i. "ženske" revije. Saj mora vendar pisateljica, ki sama ustvarja in spleta zgodbe, biti na tekočem, kaj se dogaja s Sorayo, drugo ženo iranskega šaha Reze Pahlavija, pa še njegovo tretjo ženo Farah Dibo, kaj s filmsko igralko in monaško princeso Grace Kelly in njeno družino, kaj z italijanskimi filmskimi zvezdami! Zame je bila gospa Zora dolgo predvsem Alenkina mama in prijazna, večkrat hudomušno igriva gostiteljica. Doživljala sem jo kot prijetno kramljajočo, okusno oblečeno gospo. Za nas doraščajoča dekleta, ki smo dala veliko na estetski videz in obleko, si v letih najstništva ustvarjala samopodobo, se trpila s perfektnostjo lastne postave in se ozirala za modnimi trendi – ali vsaj zame –, je predstavljala zgled urejenosti in dobrega okusa. Ob obiskih je znala svojo gostoljubnost in ponudbo raznih specialitet začiniti z nasmehom in ironijo. Vedno me je sprejela odprtih rok, spomnim se, kako me je razveselila s poročnim darilom, prtom z vzorci narodnih motivov rdeče, črne in zelene barve na belem dnu in z železnim umetniško oblikovanim pepelnikom v obliki dolgonoge ptice. Po poklicu profesorica, po duši ustvarjalka in spodbujevalka je

delovala na različnih področjih. V nižji srednji šoli na Opčinah (ni bila sicer moja profesorica) je spodbujala ohranjanje narečja kot zakladnice jezika, pisala prizore ter z dijaki uprizarjala igre. Smisel za dramatiko izdaja tudi veliko število izvirnih radijskih iger kot tudi prevodov in dramskih priredb za Radio Trst A. Sodelovala je v mnogih skupinah za sestavo učbenikov, antologij in beril za slovenske nižje srednje šole. Strast za literaturo je mlajšemu rodu posredovala v literarnem krožku, ki ga je deset let vodila v Slovenskem kulturnem klubu, pa tudi kot svetovalka in mentorica mladim piscem. V kasnejših letih sem z velikim ponosom leta 1991 za dnevnik Slovenec napisala oceno njene knjige intervjujev *Slovinci za danes*, v tedniku *Novi glas* pa sem leta 2018 v rubriki *Pika na (pesm)i* predstavila njeno pesem *Jesen na openski gmajni*. Sploh sem se udeleževala predstavitev njenih knjig: avtorica je v moj izvod vedno napisala kratko izvirno posvetilo, včasih kot so–pisateljici, včasih vključujoč tudi mojega moža, žal pa vedno brez datuma. Ko sem šla poiskati v knjižno omaro, sem našla marsikatero njeno knjigo, a – začuda – ne krasne pesniške zbirke *Žarenje* (GMD 2008), ki jo je posvetila možu *Lojzetu z nežnostjo za pol stoletja ljubezni* in iz katere sem izbrala

pesem za rubriko. Kdo ve, komu sem jo dala, posodila! Ali pa se je kam zataknila?

Knjige Zore Tavčar na mojih policah pričajo o njenem razvejanem literarnem delu, ki zajema povesti, črtice, kratke zgodbe, memoarsko prozo, eseje, liriko, otroške pesmi in prozo, gledališke in radijske igre. Besedna ustvarjalka je s svojim temperamentom in prodornostjo znala ohraniti prostor za individualno ustvarjalno pot, in to ob tem, da je zvesto prebirala, komentirala, predebatirala in ocenila moževa dela, preden jih je namenil za tisk. Bila je jezikovno natančna, a ne dlakocepska, literarno razgledana in načitana, obvladala je mnogo jezikov in je kot književna poznavalka v reviji *Škrat*, ki je izhajala pri *Skladu Mitja Čuk*, bralstvu predstavljala evropsko in svetovno literarno klasiko. Na obiskih pri družini Rebula sem čutila toplino in sprejetost, nadarjenost in kulturno zavzetost Alenkinе mame, obenem pa tudi njen smisel za organizacijo in sodelovanje v družinsko–pisateljskem tandemu. Bila je navdihovalka številnih ženskih literarnih likov, obdarjenih s praktičnostjo in življenjskostjo, razumevajoča, a energična vsakdanja sopotnica velikega pisatelja in razumnika, kot je bil Alojz Rebula. *Dve mladosti, ena ljubezen* (Celjska Mohorjeva družba, 2014) je naslov knjige, v kateri sta književnica in književnik nazadnje združila svoje moči in objavila vsak nekaj svojih kratkih besedil. Besede dialoško oblikovanega uvoda pisatelja Alojza Rebule *Iz mojega lanskega dnevnika* zvenijo kot iskren poklon imenitni književni in ljubezenski navezi: "Zato ti rečem, pridaj moji gmajnski literaturi (Z moje kraške univerze, op. a.) še skrajšani ponatis večernic *Veter v laseh*. (...) Kot da nisi jezikovno in vsebinsko šla skozi vsa literarna besedila ... Kot da nisi naslova *Nokturno* za Primorsko predlagala ti ... Kot da sama nimaš nekaj knjig ..." Zora Tavčar je tako s svojimi literarnimi deli (*Veter v laseh*, *Poklical si me po imenu*, *Ob kresu življenja*, *Kroži, kroži galeb ...*, *Ko se ptički prebude* idr.) kot s profsorskim, mentorskim in

publicističnim delom gojila ljubezen do besednega ustvarjanja in lepoto jezika. Vseskozi si je prizadevala za kulturno rast doraščajoče mladine, pisala za otroke, kritično opozarjala na jezikovne zadrege in napake, ocenjevala literarna dela, objavljala v različnih revijah, predvsem v *Mladiki*, in se zapisala v zlato knjigo slovenske književnosti na Tržaškem. Za delo *Veter v laseh* (1982) je prejela nagrado *vstajenje*. V duhu enotnega slovenskega kulturnega prostora je posebno pozornost posvečala zdomski literaturi in kulturi (*Slovinci za danes*, antologija *Pod južnim križem*). Naj za konec spregovori njena pesem!

JESEN NA OPENSKI GMAJNI

*Brin, zakrknjen in grenak,
s trpkimi solzami vijoličnih jagod
ledení v burji,
hrbet mračno usločen.
Rešeljika šklepeče
v novembrski zmrzali.
Leskovo šibje se v burji pretepa.*

*Kar se razlije zlatkasta luč
kot ploha v ogradi,
čez sive skale zaštropota.
Od nje zaškrlatijo
otoki reja v dolinah.*

*Rumeno–oranžno–citronasto
in veveričje rjavo
pijana jesen se opoteka čez gmajno.*

*Za njo
v diagonalni veslá
galeb
v daljni sijaj zahoda
in neslišno potone
nekje pod Kontovelom.*

Sklepna kitica jesenske impresije je obarvana z morskim pridihom. Ob simboliki galeba in metaforiki, povezani z morjem, sta opazna nerimani prosti verz in raba enjambementa, da misel valovi svobodno, nepretrgoma iz verza v verz. Ob pesniškem branju mi prav tako kot ob Beličičevih upodobitvah gmajne stopa pred oči slika domače – openske kraške pokrajine. In spet se v avgustovski suhoti prebujajo, vračajo spomini, prerivajo se, prekrivajo in prepletajo ...